

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Thesaurus Eloqventiae Sacrae Et Profanae, Saluti &
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Tertium Partitionis membrum. Immodica Ornamentorum frequentia
affectus perdit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

toris mores, aut qui moratam texerent Orationem, usu, imò ne cogitatione quidem se attigisse; ac propterea, quum & hoc altero persuadendi instrumento aperte deficiantur, tanto corruptiore eloquentiæ genere se esse deformatos intelligant.

*Tertium Partitionis membrum.
Immodica Ornamentorum frequentia
affectus perdit.*

96. **R**eliquum est, Auditores, ut videamus, an qui in argumentis, & moribus persuasioni extorquendæ adornandis (quæ duo erant, ut jam expendimus, prima ejusdem persuasionis inferendæ nervosa instrumenta) tam præposterè delinquant, in affectionibus saltem vehementioribus, quas in tertium hunc, postremumq; locum rejeci, commovendis dominantur; vel si non dominantur, gloriosius saltem excellent. Sed quo pacto, aut quibus præstigiis id consequentur? Qui oleum, atque operam in duplici illo munere luserunt? an aliquid in hoc tertio melius auspiciabuntur? Qui hætenus in argumentis, & moribus distorto adeo gradu claudicaverunt, jam in gravioribus hisce motibus rectius, credo, tibiis, ac pedibus discent insistere. Fallor. Quid affectiones, quid motus, quot, & quales sint, in quâ Orationis parte, quando, ubi, & quem ad finem sint excitandi, nunquam elumbes isti Declamatores, ne per somnium quidem, si A
G 6 quam

quam mihi fidem, Auditores, habetis, viderunt. Nam qui verborum tot blandimentis dediti sunt, qui aurium titillationi ita devoti, qui gloriae aucupio adeo mancipati tenentur, cavent summopere, ne subirati videantur, omnemque commotivinculam ceu scopulum refugiunt. Haberi volunt ex gratia, & lepore compositi, mirâ afflari suavitate, ac venustate. Si vitii odium concitandum sit, metuunt, ne inurbanius excandescant. Si dolor profligatæ virtutis inurendus, illum statim orationis extinguunt hilaritate. Si timor incuriendus, animosiores prædicari cupiunt, temereq; ad audaciam impellunt.

97. Verùm licet etiam affectuum machinamenta admoveere vellent, qui tandem possent! quid enim magis affectum excludit, quam densatus nimbus acuminum? Notissimum vel Rhetorices tironibus est, rationem ciendorum affectuum iisdem ex locis & sedibus, ex quibus emanantur argumenta, esse sumendam. Atqui, ut hætenus evici, limatuli mei Adversarii argumenta non vibrant, non intorquent rationes, non densant enthyremata: qui igitur gravissima hæc affectuum tonitrua possunt edere? Illi lacrymæ sunt excutiendæ, huic detrahendus dolor, alius à desperatione revocandus, aliis odii aut cupiditatis subpiciendæ faces. At unde, obsecro, ad motus adeo grandes miscendos necessariæ perturbationum ballistæ, incitaturque Orationis arietes arcessi, unde conflare debent, nisi ex causæ firmamentis, distributoque ra-
vio

tionum amplissimo armamentario? Tu verò
 hisce affectuum fontibus ne inspectis quidem,
 tepores tantum ingeris, & flores, unguenta,
 cerussamque diffundis. De verbis singulis mi-
 rere anxius is in consilium; syllabas omnes
 metiris; nihil sine figurâ, sine sententiâ nihil
 audes dicere. quæ explicato, dilucidoq; stylo
 sunt edisserenda, figuratè, & obscuris invo-
 luta nodis, tanquam ex cortinâ pronuntias. **B**
 At hæc tanta nubes acuminum gelu frigi-
 dior, qui non affectum omnem rigore con-
 stringat? qui non quemcunque animum, li-
 cèt estuantem, tepetaciat? Quomodo non
 omnem motum in auras illico solvat?

98. Sed fac tandem hisce acuminibus sub-
 esse argumenta. adhuc inuelli isti Oratores
 ex his affectus agitare nequeunt. Nam hu-
 jusmodi subtilitates ut probè intelligantur,
 non exiguam mentis intentionem requirunt,
 magnam, laboriosamque intelligentiæ com-
 mentationem pœscunt. At quis nesciat eo
 magis in sensu per motionem imminui, quo
 iudicii magis augetur intentio? Amore Au-
 ditor capiendus est, odio inflammandus, in
 spem erigendus, ad misericordiam flectendus,
 aut quamlibet aliam versandus in partem.
 Tu verò quid agis. Statim acuminibus gran-
 dinantem orationem exonerâs, argutiarum **A**
 pluuiam, aut jecorum cataractas recludis. Et
 putas istâ confragosa vibrantium fensiculorû
 procella Auditorû animos succendi, vel per-
 moveri? Falleris. Restringuntur potius, ac
 refrigescunt. Videas istorum complures, ubi
 pau-

paululum affectus tentare cœperunt, statim
 erudita quædam, atque recondita narthecia
C interponere, tum rursus periodos sententio-
 larum ramentis fartas convolvere. At dum
 his adhærescit mens Auditoris, morio præ-
D terfluit, habetatur affectus. Sint verò hæc
 acutæ orationis acria sulphurata Auditoris
 intelligentiæ blanda, & pergrata, ac volun-
 tatem non afficiunt. Curiositate mentis acie
 titillant, sed animum non feriunt; hilarita-
E te, & novitate intellectum deliniunt, ac sen-
 sum minimè laceſſunt. Quocirca animus,
 qui jam incalescebat, frigidissimis hiſce ad-
F ſperſus ſalibus, quali aqua frigidâ bullienti
 lebeti ſuperfuſâ, illico refrigeratur. Neque
 tamen ego ab affectibus graves arceo senten-
 tias, dummodo graves ſint, non longè ductæ,
 nec violenter intruſæ. Neque acutas penitus
 damno. at eas volo perſpicuas, atque ad per-
 ſuaſionis finem aptè tornatas.

99. Quid amplius? Videte, quò progrediar,
 Auditores. Etiamſi eos omnes, qui dicenti
 Oratori aures dant, acutiſſimâ, celerrimaque
 judicij perſpicaciâ eminere fingerem, licet
 illos in tuis iſtis argutiolis dicto citiùs perci-
 piendis nihil penitus laborare concederem
 adhuc pernego quicquam affectus iſto cha-
 ractere acutè nimis dicendi moveri poſſe.
 Quippe Orator ſi Judicem, aut quemcunque
 alium, ad quem dicit, velit incendere, ardeat
 ipſe priùs, neceſſe eſt. Haud quippe fatiſ eſt,
 Auditores ipſos per ſe ad motum eſſe propen-
 ſos. Niſi enim Orator fulguret, nulla mo-

ra est: languent illi, actutum, torpent, obtupescunt. At verò quum luxuriantem acuminum gemmis Orationem politissimus existorum cœtu, scholæque artifex in rostra, ac pulpitum affert, quo pacto, rogo, potest sese ad motum prius incitare? Qui manu tractat glaciem, num ex glacie potest calorem elicere, frigusque dispellere? minimè nisi rerum omnium initia, naturas, atque officia, ut corruptissimæ eloquentiæ turpis mēdaciū servitio ancillemur confundere velimus ac perturbare. Neque igitur Orator poterit Orationem ex glacialibus contextam, duratamque acuminibus, nisi frigidissimè intorquere. Quid mirum? frigoris causam, sedemque mecum, si placet, quæso, lustrate.

100. Si vis affectus incendere, quid tibi ob oculos statuendum, quid sedulâ intentaque cogitatione pertractandum est? Debes nimirum vires omnes colligere, atque in proposito rei negotium, causam, personasque defigere. At tu ad hunc caloris fontem in parandâ Oratione nunquam adis. Hæc affectuum capita mente rimari negligis, sed per vernantium A
nugarum umbrosos, frigidosque colles vagaris. Nunquam igitur alicujus affectus vel tenuissimi ulla scintilla tuâ ex Oratione emicabit. Ego verò contra totus in causâ hæreo, totus in re medullitus mihi insculptâ persisto; tu per avia gratiarum vireta peregrinaris. B
Ego facinoris atrocitatem perpendo; tu sollicitè argutias per saltus indagas. Ego rei

rei indignitatem mihi depingo, oculisq; Auditorum subicio; tu blanditias sensiculorum per montes, atque agros consecraris. Ego, si Reipublicæ negotium agatur, damna, vel commoda, quæ in eam sunt redundatura, provideo. Si sacro verborum in argumento, verendoq; in Templo concionaturus sum, unius animæ pretium inestimabile, ne dum orationum, ad trutinam voco: Jesu Christi Reparatoris nostri sanguinem osculor; quid sit hominem lethiferam unamob noxam in Tartarum detrudi, quid præ divinæ legis cultu Cælo inferi, fixâ mente contemplor. Cerno hinc criminum monstra teterrima, illinc virtutum agmina beatissima. Incurrunt in oculos præsentia pericula, nostram metior imbecillitatem, Dæmonum potentiam, vim, atque insidias pondero, longas pugnas, frequentes nostras strages, raras nostras de hostibus victorias observo. Rursum offensi majestatem Numinis, tum scelerum turpitudinem, tum Mundi hujus mentitam felicitatem, cum ruituri Orbis interitum, mortem corporis, inevitabilem Judici formidabile tribunal totâ cogitatione comprehendo. Ex hisce affectibus veluti fornacibus ignem peto, hinc totus repente æstuo hinc ardeo; hinc mihi in pectus amor, hinc odium descendit; hinc audacia, misericordia, indignatio toto agmine in me ruunt. Hæc sunt, quæ mea transadigunt viscera; hæc, quæ mei animi medullas depassunt; hæc, quæ Concionem meditantem cor auferunt; hæc, quæ scribentem in lacrymas solvunt,

vunt, stupore defigunt, impetuque ineluctabili prosterunt.

101. Tu verò blande Declamator, crocum ^A
dumtaxat, balsamumque spirans, quum affe-
ctuum arma rotanda sunt, quò tuam omnem
industriam, atque conatum vertis? Tui ni-
mirum famæ nominis dispergenda vel au-
genda cura animo suffixa hæret, per floren-
tia metaphorarum prata deambulas; per sales
jocosque amœnissimos saltas, climatos ienfi-
culos in Poeticis silvis scrutaris, longum
venerum, scommatumque syrna vel ex Hortis
Hesperidum trahis. Illa te una, vel præci- ^B
pua mordet sollicitudo, qui acutiùs vibres in-
cisa, qui molliùs dedoles membra; qui cala-
mistris periodos elegantius inuras; qui acu-
minibus, antithetis, allegoriis, annomina-
tionibus Orationem impleas, farcias, ac pla-
nè obruas. Hinc tu hilaritate perfusus, ac re-
nidens, nescis frontem contra scæda crimina
caperare. Hinc suavi quodam odore delibu- ^C
tus, delicias tantum, atque blanditias ut sapis,
ita loqueris. Non audes flagitiosos asperiùs
appellare. Dummodo de suggestu, vanissi-
mo aliquo insanientis juxta, temereque plau-
dentis vulgi rumusculo laudatus, decedas,
dummodo cum aliquâ tui nominis, scientiæ,
judicii, vel ingenii denuo mendicata existi- ^D
matione abscedas; sat opimis lautitis Oratio-
nem tuam, sat opiparò congiario industriam ^E
tuam, studium, conatum, laboresq; omnes do-
natos, & cumulos arbitraris.

102. At ego, quando affectus sollicitare mihi

in animo est, non has verborum laciniæ,
A non hæc eloquentiæ crepitacula, non hanc
 styli cerussatam supellectilem ambio; Sed
 me totâ mentis intentione in rei propositæ
 causâ, personis, negotiis, eventisque, ut dixi,
 defixum omnia veræ, germanæq; eloquentiæ
 ornamenta, hoc est, modesta, ac temperata,
 haud invita sequuntur. Sponte se mihi of-
 ferunt, ultro se mihi ancillari, mea expectare
 iussa, atque à nutu meo pendere fatentur. In
 quamcunque enim velim partem, torqueri se
 patiuntur, non me torquent; Ego illa in om-
 nem faciè verso, non me illa pervertunt. Ego
 illis arbitrato meo pro causâ utor oppor-
 tunitate, non abutor. Video enim hunc cun-
 ctis penè fortunis afflictum, & miseratione
 capior; cerno illum à nefario ficario contru-
 cidatum, & indignatione commoveor. Alium
 iniustæ addictum neci cogito, & hominis
 innocentiam oppressam elatè vociferor. Ver-
 to me postea ad animi scenam. Et unum mere-
 tricula obstrictum memini, statimq; doleo.
 Audio alterum ore impurato, atque sacrilego
B Deum, Divosque omnes funestare, & illico
 lacrymari cogor. Aspicio alium facinoro-
 sum, scelestum, impium, subirà correptum
 morte, vivere desinisse, quò in æternum perire
 incipiat; & mox totâ mente perhorresco.
 Hinc divinæ vultum clementiæ intueor, &
 repenti in spem erigor. Scelerum turpitudi-
 nem considero, & odio acutum inflammor.
 Tot perditorum impudentiam, tot senum
 avaritiam, tot adolescentum luxuriam, tot
 puel-

puellarum temeratum pudorem, tot latronum manus rapinarum pice inquinatas, tot nobilium superbum, durumque supercilium, tot plebejorum furax, ac fraudulentum ingenium, tot tamq; multa omnis generis monstra horrenda animo percurro, ac revolve: & ecce extemplo præcordia mihi inardescunt; oris muto colorem, & lineamenta; pallor, ruborq; per vices vultum subeunt, oculi ignescunt, vocem totam exero, contentisq; clamor lateribus; tum ex animo vires omnes exciens, tono, fulguro, fulmino. Denique quum rem ipsam totam perattentè introspicio, & circumspicio, quosunque hæc secum affert, aut continet affectus, eruo, induo, vibro, commoveo, omnia sursum, deorsumque permisceo.

103. At tu bellule, ac politule Declamator, dum Poetarum, atque Historicorum editiora, ut ita loquar, cacumina circumvolitas; dum lustra omnia viridantium silvarum pererras; dum philomelæ argutulis cantilenis Oratione tuâ decantandâ certamen indicis, nunquam (rursus denuncio) quicquam tibi cõmercii cum affectibus intercedet. Vociferari poteris, obstrepere poteris, latrare poteris; at minimè commovere. Hæc quippe tanta nugarum moles, ad risum quidem proritandum, quum joculari lubet, accommodata est: & quando in lepidis epigrammatis, in ludicris epistolis, in poeticis commentis, animi relaxandi causâ hujusmodi levitates congeruntur, vel quavis aliâ in lucubratio-

ne.

ne nihil ad persuasionis finem pertinentes frequentantur, iis sanè per me indulgeatur liberalius, nihil veto, non abnuo, ut disertè jam pridem præmonui. At quum gravis causa tractatur, quum summi momenti quaestiones disceptantur, quum seriò aliquid suadendum est; si quis Orator puerilibus ludat crepundiis, eademq; operà affectibus illudat, dignus profectò est, qui sibilis, pedumque crepita bellissimè excipiantur. Facessant ergo, facessant vitiosissimè istæ Oratorum artes;

A abeant pulcherrimi styli prævaricatores, excedant veritatis comperti ludiones, qui, nec quid argumenta, mores, vel affectus sint, multo minùs, quid sit persuasio, unquam didicerunt. Hoc igitur, Auditores, præclarum Aduersariorum meorum Orationis genus est, hoc festivum, solenneque acroama, argumentis inane, moribus vacuum, affectibus nudum. Porro quum istorum Orationis intemperantium luxu ornamentorum, præcipuè acuminum, vitiosa atque corrupta, argumentis, moribus, atque affectibus orbata sit, ut ostendi; quis eam ad persuadendum ineptam, ac proinde eloquentiæ fœdâ specie sordidatam necessariò confestim non colligat, ac recognoscat?